

telegram van 11 juli wel of niet voorgelezen was. Uit de telex-rapporten bleek dat dit althans in de katholieke kerken overal het geval was geweest, maar omtrent de protestantse kerken, de hervormde kerk inbegrepen, werd slechts uit Friesland gerapporteerd dat men het telegram had voorgelezen, 'einheitlich' nog wel¹ – nauwkeurig waren die rapporten niet, volledig evenmin.

De besturen van acht protestantse kerkgenootschappen en het Episcopaat hadden Seyss-Inquarts wens naast zich neergelegd. De wraak van de *Reichskommissar* beperkte zich tot de katholieke kerk. Het kan zijn dat het inderdaad slechts onvoldoende tot het *Reichskommissariat* doorgedrongen is dat de protestantse kerkgenootschappen, van de hervormden afgezien, de voorlezing van het telegram uitdrukkelijk gehandhaafd hadden – plausibel is in elk geval dat Seyss-Inquart, sluw als hij was, verwachtte, de goede verstandhouding tussen katholieken en protestanten te kunnen schaden wanneer hij alleen die eersten met strafmaatregelen trof welke een gevoel van bitterheid konden achterlaten.

Van die maatregelen werden katholiek-gedoopte Joden het slachtoffer.

Er waren er in totaal ruim zevenhonderd. Van die zevenhonderd waren evenwel de meesten gemengd-gehuwd; zij zouden buiten de actie vallen. In opdracht van Harsters plaatsvervanger Knolle werden op zondagmorgen 2 augustus in de vroege in alle delen des lands in totaal tweehonderdvijf-en-veertig katholieke Joden door de *Sicherheitspolizei*, de *Ordnungspolizei* of de Nederlandse politie gearresteerd en in eerste instantie naar het concentratiekamp Amersfoort gebracht; vier-en-veertig die men opgepakt had hoewel ze gemengd-gehuwd waren, werden spoedig vrijgelaten. De overigen kwamen in Westerbork terecht. Van hen werden nog in augustus twee-en-negentig naar Auschwitz getransporteerd, onder wie de begaafde filosoof dr. Edith Stein en een aantal andere kloosterlingen²; die 'nonnen en paters in hun zwarte en bruine kloosterdracht met de goudgele ster bestegen, terwijl zij de rozenkrans door hun handen lieten glijden en het Onze Vader baden, de wagon naar Polen.'³

Diep werd de aartsbisschop getroffen door deze strafactie die ook hem volledig verrast had. Zij bracht hem overigens niet tot wijziging van zijn

¹ Telexbericht, 26 juli 1942, van de BRK-Leeuwarden aan het *Reichskommissariat* (RK: Telexberichten T 43/176765-67). ² Eén-en-twintig anderen gingen later op transport, de meesten naar de vernietigingskampen Auschwitz en Sobibor. De resterenden bleven in Westerbork of werden uit het kamp ontslagen (gegevens in A. J. van der Leeuw: 'Die Deportation der Römisch-Katholischen Juden aus den Niederlanden im Monat August 1942' (Notitie 136 voor het Geschiedwerk)). ³ H. Wielek (ps. van W. Kweksilber): *De oorlog die Hitler won* (1947), p. 292.